

The Effectiveness of Social-Emotional Learning Program (Yarigar-e- Zendegi Project) on Moral Judgment and Positive Thinking Skills in Students

Mohammad Bardel*

Shahrooz Nemati**

Abstract

The present study aimed to investigate the effectiveness of a socio-emotional learning program (Yarigar-e Zendegi project) on moral judgment and positive thinking skills among sixth-grade male students. This quasi-experimental study employed a pre-test, post-test, and control group design. A sample of 60 students (30 in the experimental group, 30 in the control group) from public schools in Khoy County, Iran, was selected using a multi-stage random sampling method during the academic year 2022-2023. The experimental group participated in a 10-session, 45-minute empowerment workshop based on the book "Primary Prevention of Addiction and Risky Behaviors" (within the Shad platform). To collect data, the Gandasia and Varma Moral Judgment Test (1998) and the Ingram and Wisneski Positive Thinking Questionnaire (1988) were used. Covariance analysis revealed that the socio-emotional learning program had a significant positive impact on moral judgment and positive thinking skills ($P \leq 0.05$). Moreover, it significantly influenced the components of comparison, identification, best moral response, and moral reasoning ($P \leq 0.05$), but not on incomplete sentences and moral values ($P \geq$

* Assistant Professor of Department of psychology and counselling, Farhangian University, Tehran, Iran
(Corresponding Author), m.bardel@cfu.ac.ir

** Professor of Psychology and Education of Exceptional Children, University of Tabriz, Tabriz, Iran,
sh.nemati@tabrizu.ac.ir

Date received: 11/09/2023, Date of acceptance: 31/05/2024, Printed: 09/05/2025

0.05). These findings indicate that the educational content of the Yarıgaran-e Zendegi program is effective in improving students' moral standards.

Keywords: Social-Emotional Learning, Yari Garan, Moral Judgment, Positive Thinking Skills, Elementary Student.

Introduction

The development of an ethical generation with positive thinking is a crucial challenge for educational systems globally (Margoni & Surian, 2024). Ethics and moral judgment have been extensively studied, focusing on regulating relationships between individuals, nature, and society (Olson et al., 2023). Ethical dilemmas are prevalent in modern society, prompting parents and educators to seek solutions that foster moral development (Kupfer et al., 2023). A society cannot achieve psychological well-being without prioritizing ethical education and moral growth (Behzad, 2022).

Moral judgment development is rooted in Piaget and Kohlberg's theories. Kohlberg asserts that moral development stages depend on cognitive abilities, while Piaget emphasizes that moral growth arises from cognitive and social experiences, fostering respect for laws and others' rights (Li et al., 2020). Kohlberg argues that ethical education should activate children's reasoning abilities, enabling them to use moral judgment to guide their behavior (Nemati & Bardel, 2020). Personal values and emotions significantly influence moral judgment, with empathy playing a crucial role in social-emotional learning (Jang, 2023). Empathy enhances moral judgment by fostering social-emotional beliefs (Parsa, 2019). Individuals facing moral dilemmas compare ethical norms with situational factors (Lim, 2019).

Educators and psychologists emphasize that moral judgment is closely tied to emotional states. The key to resolving ethical issues lies in developing social-emotional skills (Meyers, 2019). Thus, the primary goal of any educational system should be to nurture ethical individuals, viewing this as a pathway to achieving higher human objectives (Karimi, 2018).

Positive thinking, another critical component of the social-emotional approach, involves maintaining an optimistic attitude and outlook on life (Matel-Anderson & Bekhet, 2019). Positive psychology underscores the importance of fostering positive thoughts and behaviors (Bekhet, 2017). Positive thinking is not merely about optimism but represents a holistic orientation toward life (Bekhet & Garnier-Villarreal, 2020). Teaching positive thinking skills, such as reframing negative

attitudes and analyzing events constructively, enhances psychological well-being (Sayadi et al., 2015) and academic performance (Bagheri Charook et al., 2019).

Social-emotional learning (SEL) enhances moral judgment, positive thinking, and emotional competence. SEL programs improve students' academic success, social cohesion, and emotional well-being by fostering ethical standards and interpersonal skills (Yang et al., 2023). These programs help children develop empathy, self-awareness, and responsible decision-making, which are essential for moral growth (Meyers, 2019). The World Health Organization defines social-emotional competence as the ability to cope with daily challenges while maintaining mental well-being and positive behavior (Elliott, 2020). SEL equips students with skills such as emotion regulation, conflict resolution, and ethical decision-making, enabling them to thrive academically and socially (Orson et al., 2023).

This study investigates the impact of the Life Helpers Program, a social-emotional learning initiative based on the book "Primary Prevention of Addiction and Risky Behaviors," on the moral judgment and positive thinking skills of sixth-grade male students in Khoy, Iran. The program aims to immunize students against social harms while enhancing their social-emotional competencies.

Materials & Methods

This quasi-experimental study employed a pre-test and post-test design with a control group. The study population consisted of sixth-grade male students from public elementary schools in Khoy during the 2021-2022 academic year. Sixty students were selected using multi-stage random sampling and divided into experimental and control groups. The experimental group participated in a 10-session SEL program (Life Helpers Program) delivered via the Shad platform, while the control group received no intervention. Pre- and post-tests were administered to both groups, and data were analyzed using SPSS27 and covariance analysis.

The Life Helpers Program is based on the book "Primary Prevention of Addiction and Risky Behaviors," approved by Iran's Educational Research and Planning Organization. The program includes lessons on self-awareness, emotion management, and ethical decision-making. Its content validity was confirmed by university professors.

Discussion & Results

Descriptive statistics revealed that the experimental group showed significant improvements in moral judgment and positive thinking compared to the control group. The mean scores for moral judgment in the experimental group increased from 65.80 (pre-test) to 69.73 (post-test), while positive thinking scores rose from 15.26 to 19.33. In contrast, the control group exhibited minimal changes.

Covariance analysis indicated that the SEL program significantly improved moral judgment ($F = 7.9$, $p = 0.007$) and positive thinking ($F = 83.12$, $p = 0.0001$). The program's effect sizes ($\eta^2 = 0.91$ and 0.92 , respectively) suggest that it explained 91% and 92% of the variance in these outcomes. Further analysis revealed that the program positively impacted specific dimensions of moral judgment, including diagnosis, comparison, best ethical response, and ethical reasoning. However, it had no significant effect on incomplete sentences or defining ethical values.

These findings align with previous research (Margoni & Surian, 2024; Jalilian et al., 2016; Kupfer et al., 2023), demonstrating that SEL programs enhance moral and emotional development. The Life Helpers Program's emphasis on empathy, self-regulation, and ethical reasoning likely contributed to these outcomes. However, the lack of impact on abstract concepts like ethical values may reflect developmental limitations, as children in the concrete operational stage struggle with abstract thinking (Piaget, 1952).

Conclusion

The Life Helpers Program significantly improved sixth-grade students' moral judgment and positive thinking skills, highlighting the effectiveness of SEL initiatives in fostering ethical and emotional growth. The program's success in enhancing specific dimensions of moral judgment underscores the importance of targeted interventions in education. However, its limited impact on abstract ethical concepts suggests the need for additional strategies to address these areas.

Schools and educational institutions should integrate SEL programs like the Life Helpers Program into their curricula to promote students' social, emotional, and ethical development. Training teachers in SEL methodologies and providing ongoing support can further enhance program effectiveness. Future research should explore ways to address abstract ethical concepts and evaluate the long-term impact of SEL programs on students' moral and emotional well-being.

By prioritizing social-emotional learning, educators can equip students with the skills needed to navigate ethical dilemmas, build positive relationships, and contribute to a healthier, more compassionate society. This study underscores the transformative potential of SEL programs in shaping ethical, emotionally intelligent individuals capable of thriving in an increasingly complex world.

Bibliography

- Ahadi, H. and Jamhari, F. (2007). *Developmental Psychology of Adolescence, Adulthood (Youth, Middle Age, Old Age)*, Tehran: Foundation. [in Persian]
- Nemati, S. & Bardel, M. (2020). Early Interventions Social - Emotional Learning in Elementary School Children: A systematic review study, *Child Thinking Magazine*, 11(1), 285-308. [in Persian]
- Bagheri Charook, A., Towhidi, A. & Tajrobehkar, M. (2019). The Effect of Self-Determination, Academic Adjustment, and Positive Thinking on Academic Performance with the Mediation of Achievement Goals, *Positive Psychology Research*, 5(2), 65-84. [in Persian]
- Behzad, M. (1401). *Human Dimensions of Human Kind*. Tehran: Hedayat. [in Persian]
- Bekhet, A. K. (2017). Positive thinking training intervention for caregivers of persons with autism. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 59, 42-69.
- Bekhet, A. K., & Garnier-Villarreal, M. (2017). The Positive Thinking Skills Scale: A screening measure for early identification of depressive thoughts. *Applied Nursing Research*, 38, 5-8.
- Bekhet, A. K., & Garnier-Villarreal, M. (2020). Depression, positive thinking, personal and social resourcefulness among caregivers of persons with autism spectrum disorders. *Archives of psychiatric nursing*.
- Ebrahimi, S. (2019). Educational approaches to social-emotional learning in schools, *Rooyesh-e-Ravanshenasi*, 8(5), 67-76. [in Persian]
- Elliott, S. N., Davies, M. D., Frey, J. R., Gresham, F., & Cooper, G. (2020). Development and initial validation of a social emotional learning assessment for universal screening. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 55, 39-51.
- Gandisinha, D. & Varma, M. (1998). *Moral Judgment Test (MJT)*. (Translated by Abolfazl Karami, 2006). Tehran: Ravan Tejjeh Sina. [in Persian]
- Jalilian, S., Azimpoor, E. & Jalilian, F. (2016). Effect of Philosophy for Children Program (P4C) on the problem-solving abilities and Moral Judgment of students, *Educational Research*, 3(1), 80-95. [in Persian]
- Jang, E. (2023). Validation of the Korean version of the Moral Judgment Scale: A process dissociation approach to moral dilemmas. *Heliyon*, 6(11), e05518.
- Jones, T. M., Fleming, C., & Williford, A. (2023). Racial equity in academic success: The role of school climate and social emotional learning. *Children and Youth Services Review*, 119, 105623.

- Khosrotash, P., Abolmaali Al Hosseini, K. & Hashemian, K. (2017). The comparison of the effect of executive function training and social emotional training on the performance of continuous attention in students with mathematical learning disability in elementary schools, *Quarterly Psychology of Exceptional Individuals*, 7(27), 79-113. [in Persian]
- Kupfer, T. R., Inbar, Y., & Tybur, J. M. (2023). Reexamining the role of intent in moral judgements of purity violations. *Journal of Experimental Social Psychology*, 91, 104043.
- Li, J., Hao, J., & Shi, B. (2020). From moral judgments to prosocial behavior: multiple pathways in adolescents and different pathways in boys and girls. *Personality and Individual Differences*, 134, 149-154.
- Lim, N. (2019). Cultural differences in emotion: differences in emotional arousal level between the East and the West. *Integrative medicine research*, 5(2), 105-109.
- Matel-Anderson, D. M., & Bekhet, A. K. (2019). Psychometric properties of the positive thinking skills scale among college students. *Archives of psychiatric nursing*, 33(1), 65-69.
- Margoni, F., & Surian, L. (2023). Conceptual continuity in the development of intent-based moral judgment. *Journal of Experimental Child Psychology*, 194, 104812.
- Meyers, D. C., Domitrovich, C. E., Dissi, R., Trejo, J., & Greenberg, M. T. (2019). Supporting systemic social and emotional learning with a schoolwide implementation model. *Evaluation and Program Planning*, 73, 53-61.
- McCallops, K., Barnes, T. N., Berte, I., Fenniman, J., Jones, I., Navon, R., & Nelson, M. (2019). Incorporating culturally responsive pedagogy within social-emotional learning interventions in urban schools: An international systematic review. *International Journal of Educational Research*, 94, 11-28.
- Nickerson, A. B., Fredrick, S. S., Allen, K. P., & Jenkins, L. N. (2019). Social emotional learning (SEL) practices in schools: Effects on perceptions of bullying victimization. *Journal of school psychology*, 73, 74-88.
- Olson, J. G., McFerran, B., Morales, A. C., & Dahl, D. W. (2023). How income shapes moral judgments of prosocial behavior. *International Journal of Research in Marketing*.
- Orson, C. N., McGovern, G., & Larson, R. W. (2023). How challenges and peers contribute to social-emotional learning in outdoor adventure education programs. *Journal of Adolescence*, 81, 7-18.
- Parsa, M. (2019). *Child and Adolescent Developmental Psychology*. Tehran: Besat. [in Persian]
- Sayadi Sarini, M., Hojatkhah, S. & Rashidi, A. (2016). The Effectiveness of Positive Thinking Skills on Enhancement of Psychological Well-being and Decreased of Loneliness in Elderly Women, *Journal of Aging Psychology*, 2(1), 35-46. [in Persian]
- Yang, C., Chan, M. K., & Ma, T. L. (2023). School-wide social emotional learning (SEL) and bullying victimization: moderating role of school climate in elementary, middle, and high schools. *Journal of school psychology*, 82, 49-69.

تأثیر برنامه یادگیری اجتماعی - هیجانی (طرح یاریگران زندگی) بر قضاوت اخلاقی و مهارت‌های مثبت‌اندیشی دانش‌آموزان

محمد باردل*

شهرز نعتی**

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی برنامه یادگیری هیجانی-اجتماعی (طرح یاریگران زندگی) بر قضاوت اخلاقی و مهارت‌های مثبت‌اندیشی دانش‌آموزان پسر پایه ششم ابتدایی انجام شد. این پژوهش از نوع نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون و گروه کنترل بود. نمونه شامل ۶۰ دانش‌آموز (۳۰ نفر گروه آزمایش، ۳۰ نفر گروه کنترل) از مدارس دولتی شهرستان خوی در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ بود که با روش نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای انتخاب شدند. گروه آزمایش در یک کارگاه توانمندسازی ۱۰ جلسه‌ای ۴۵ دقیقه‌ای، مبتنی بر کتاب پیشگیری اولیه از اعتیاد و رفتارهای پرخطر (در بستر برنامه شاد)، شرکت کرد. برای جمع‌آوری اطلاعات از آزمون قضاوت اخلاقی گانداسینها و وارما (۱۹۹۸) و پرسشنامه مثبت‌اندیشی اینگرام و ویسینکی (۱۹۸۸) استفاده شد. نتایج تحلیل کوواریانس نشان داد که برنامه یادگیری هیجانی-اجتماعی تأثیر مثبت و معناداری بر قضاوت اخلاقی و مهارت‌های مثبت‌اندیشی دارد ($P \leq 0/05$). همچنین، بر مؤلفه‌های مقایسه، تشخیص، بهترین پاسخ اخلاقی و استدلال اخلاقی اثرگذار بود ($P \leq 0/05$) اما بر جملات ناتمام و ارزش اخلاقی تأثیر معناداری نداشت ($P \geq 0/05$). این یافته‌ها نشان می‌دهد که محتوای آموزشی یاریگران زندگی بر بهبود معیارهای اخلاقی دانش‌آموزان مؤثر است.

* استادیار گروه آموزش روانشناسی و مشاوره، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران (نویسنده مسئول)،
m.bardel@cfu.ac.ir

** استاد روانشناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران، sh.nemati@tabrizu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۲۰، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۱۱، تاریخ چاپ: ۱۴۰۴/۰۲/۲۹

کلیدواژه‌ها: یادگیری اجتماعی هیجانی، یاریگران زندگی، قضاوت اخلاقی، مهارت‌های مثبت‌اندیشی، دانش‌آموزان ابتدایی.

۱. مقدمه

آماده‌سازی نسل اخلاقی با افکار مثبت از چالش‌های نظام آموزشی هر جامعه‌ای است (Margoni & Surian, 2024). مفهوم اخلاق و قضاوت اخلاقی که سابقه‌اش به اندازه‌ی تاریخ بشر می‌رسد، یکی از جالب‌ترین موضوعاتی که پژوهش‌های متعددی درباره آن انجام شده است، نظم‌جویی رابطه انسان با خود، طبیعت و سایرین است (Olson et al., 2023). بشر در عصر حاضر به دلایل مختلف با مشکلات اخلاقی مواجه است و پدران و مادران و معلمان مدارس، می‌کوشند تا مشکلات اخلاقی را رفع کنند و باعث گسترش تحول اخلاقی شوند (Kupfer et al., 2023). بنابراین، نمی‌توان خواستار جامعه‌ای سالم و زندگی همراه با بهزیستی روانی بود در حالیکه به اخلاق و تحول اخلاقی باید توجه ویژه نداشت (بهزاد، ۱۴۰۱).

رشد قضاوت اخلاقی مبتنی بر دیدگاه‌های پیاژه و کلبرگ مطرح است. باتوجه به نظریه کلبرگ، مراحل رشد اخلاقی هر فرد بر اساس توانایی‌های ذهنی و شناختی اوست. از دیدگاه پیاژه، رشد اخلاقی، که ناشی از رشد شناختی و کسب تجارب اجتماعی است، به معنای احترام به قوانین و رعایت حقوق دیگران است (Li et al., 2020). از دیدگاه کلبرگ، هدف از آموزش موازین اخلاقی به فعل رساندن توانایی استدلال کودک است تا به او فرصت داده شود برای کنترل رفتار خود از قضاوت اخلاقی درست بهره بگیرد. (نعمتی و باردل، ۱۳۹۹). ارزش‌های فردی در قضاوت اخلاقی نقش مهمی دارند و عناصر احساسی در این نوع تصمیم‌گیری حائز اهمیت است (Jang, 2023) و قضاوت اخلاقی، تا حد زیادی تحت تأثیر عوامل درونی همانند احساسات اخلاقی از قبیل همدلی است که از مؤلفه‌های یادگیری اجتماعی-هیجانی است. همدلی به توسعه قضاوت اخلاقی می‌کند و با بهره‌گیری از باورهای اجتماعی-هیجانی به رشد قضاوت اخلاقی می‌انجامد (پارسا، ۱۳۹۸). افرادی که با یک قضاوت اخلاقی روبرو می‌شوند معمولاً هنجارها یا ارزش‌های اخلاقی خود را با وضعیت معضل مقایسه می‌کنند. (Lim, 2019).

باتوجه به اهمیت این موضوع و به تعبیر بسیاری از مربیان و روانشناسان، قضاوت اخلاقی بستگی زیادی به استنباط درباره وضعیت هیجانی فرد دارد و کلید حل مسائل اخلاقی و قضاوت اخلاقی، در رشد مهارت‌های اجتماعی-هیجانی است (Meyers, 2019)؛

بنابراین نخستین هدف هر سیستم تربیتی، آماده کردن و پرورش متربی بااخلاق است و باید آن را نوعی ارزش گذاری برای رسیدن به هدف های عالی انسانی حساب کرد (کریمی، ۱۳۹۷).

یکی دیگر از متغیرهایی که در رویکرد اجتماعی-هیجانی مورد نظر هست، مثبت اندیشی است (Matel-Anderson & Bekhet, 2019). مثبت اندیشی شامل داشتن نگرش، افکار و کردار خوش بینانه در زندگی. در سال های اخیر روانشناسی مثبت مکتبی جدید در علم روانشناسی ظهور پیدا کرد (Bekhet, 2017) و مثبت گرایی فقط در افکاری مثبت خلاصه نمی شود؛ بلکه آن را نوعی جهت گیری کلی درباره زندگی می داند (Bekhe & Garnier-Villarreal, 2020). یادگیری خوب فکر کردن، تغییر در نگرش های منفی و نحوه ی تحلیل رویدادها به عنوان مهارت مثبت اندیشی تعریف می شود که در آن فرد تمام جنبه های یک موقعیت را در نظر می گیرد، آنگاه دیدگاه مثبت خود را به وجود می آورد و آن را حفظ می کند (Elliott, 2020). نتایج تحقیقات بر مؤثر بودن آموزش مهارت های مثبت اندیشی بر ارتقای بهزیستی روان شناختی (صیادی و همکاران، ۱۳۹۴) و عملکرد تحصیلی (باقری چاروک و همکاران، ۱۳۹۸) است.

یکی از رویکردهای جدید جهت ارتقای شایستگی اجتماعی و هیجانی و قضاوت های اخلاقی و ارتقا مهارت های مثبت اندیشی، گسترش جو کلاس بر اساس رویکرد یادگیری اجتماعی-هیجانی هست (Yang et al., 2023). یادگیری اجتماعی-هیجانی یکی از اهداف جهانی آموزش و پرورش است و هدف آن بهبود موفقیت تحصیلی دانش آموزان و انسجام اجتماعی و هیجانی جهت رشد و بهبود معیارها و قضاوت های اخلاقی و مهارت های مثبت اندیشی بین هم تیان است (Capsada, 2019). به عبارت دیگر زمانی که کودکان مهارت های اجتماعی-هیجانی را گسترش داده و قضاوت اخلاقی را از طریق یادگیری اجتماعی-هیجانی کسب نمایند، احساس اعتماد و عزت نفس در آنها بهبود می یابد و این باعث رشد قضاوت های اخلاقی آنها می شود (Meyers, 2019).

سازمان بهداشت جهانی شایستگی اجتماعی-هیجانی را توانایی فرد در مقابله مؤثر با مطالبات و چالش های روزمره زندگی تعریف می کند. درواقع توانایی فرد در تداوم حالت بهزیستی ذهنی و نشان دادن این امر در رفتار انطباقی و مثبت حین تعامل با دیگران در بافت فرهنگی و محیط است (Elliott, 2020). شایستگی های اجتماعی-هیجانی مهارت هایی هستند که فرد را قادر می سازد تا رفتار سازگارانه و بهینه داشته باشد (Meyers, 2019).

این رویکرد مهارت‌های مورد نیاز جهت تسلط بر خود و روابط و همکاری مؤثر و اخلاقی را آموزش می‌دهد. این مهارت‌ها شامل تشخیص و کنترل هیجان‌ها، رشد مراقبت و توجه به دیگران، تصمیم‌گیری مسئولانه، ایجاد روابط مثبت، حل مؤثر موقعیت‌های چالش‌برانگیز در زندگی می‌گردد (Orson et al., 2023). این مهارت‌ها به یادگیرندگان امکان می‌دهد تا زمانی که خشمگین می‌شوند خود را آرام نمایند، دوستانی داشته باشند، تعارضات بین خود را با احترام حل کنند، انتخاب‌های درست، اخلاقی و ایمن داشته باشند (Jones et al., 2023). یادگیری اجتماعی-هیجانی مهارت‌های لازم برای کودکان فراهم می‌آورد تا یادگیرندگان فعال و موفق در مدرسه باشند و تعاملات با کیفیتی با هم‌تایان و معلمان داشته باشند (McCallops, 2019). یادگیری اجتماعی-هیجانی موفقیت تحصیلی، قضاوت‌های اخلاقی و مهارت‌های مثبت‌اندیشی با مدرسه، هم‌تایان و معلمان، و مهارت‌های مؤثر بین‌فردی را ارتقا می‌بخشد و یادگیری اجتماعی-هیجانی روش مناسبی برای افزایش عملکرد توجه مداوم در دانش‌آموزان است (خسرو تاش و همکاران، ۱۳۹۶). ابراهیمی (۱۳۹۸) نشان داد زمانی که مدارس نقش اساسی مهارت‌های اجتماعی و هیجانی را در یادگیری و زندگی موفق روشن می‌سازند و برنامه‌های جامع، هماهنگ و دقیق را اجرا می‌کنند، احتمالاً بر شایستگی‌های اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان به‌طور مثبت تأثیرگذار خواهند بود.

هدف نهایی برنامه‌های یادگیری اجتماعی-هیجانی کمک به دانش‌آموزان است تا خود را بهتر بشناسند و اینکه این شناخت، شیوه تعامل، کار و زندگی با هم‌تایان، معلمان، خانواده و جامعه را بهبود می‌بخشد (Capsada, 2019). تاکنون برنامه‌های مختلفی جهت آموزش آن در کشورهای مختلف تدوین و اجرا شده است. مانند برنامه تفکر جایگزین (Arda & Ocka, 2018)، تفکر، احساس، رفتار، مدارس ایمن و مراقبتی: مهارت‌های مدرسه و مهارت‌های زندگی، اجتماع مراقبتی مدرسه، من می‌توانم مشکلم را حل کنم! و برنامه مجموعه محتوای درسی بچه‌های قوی (Merrell et al., 2018). یکی از این برنامه‌ها، طرح یاریگران زندگی می‌است که محتوای آن از کتاب پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و رفتارهای پرخطر هست که آموزش و پرورش به چاپ رسانده است و کد رسمی کتاب درسی نیز گرفته است و بعد از مطالعه مقدماتی قابل اجرا در مدارس خواهد بود؛ مدنظر این پژوهش هست. این برنامه باهدف مصونیت بخشی دانش‌آموزان در برابر آسیب‌های اجتماعی و ارتقا مهارت‌های اجتماعی-هیجانی طراحی و اجرا گردیده است. این برنامه‌ها شامل طیف وسیع و گوناگونی

از برنامه‌های آموزشی، فرهنگی و مراقبتی همچون اجراهای کارگاه‌های توانمندسازی دانش‌آموزان است و یا یک استراتژی مشخص در زمینه تقویت مهارت‌ها و ظرفیت‌های خودمراقبتی شناخته می‌شود و از آنجایی اهمیت می‌باید که می‌تواند از دوام و اثربخشی بیشتری برخوردار باشد.

از آنجایی که کلاس درس از ظرفیت ارزشمندی برای پیشبرد این اهداف برخوردار است و ضمن اشاره به ویژگی‌های اجتماعی و اخلاقی دانش‌آموزان از مخاطراتی که آن‌ها را تهدید می‌کند با مشارکت معلم در فرآیند برنامه، تبیین شود. در این برنامه معلمان نسبت به شایستگی‌های اجتماعی-هیجانی دانش‌آموزان دغدغه‌مند می‌شوند و نسبت به ارتقا و حفظ سلامت روانی و افزایش مهارت‌های مثبت‌اندیشی آنان متعهد می‌شود و کلاس درس جایی است که دانش‌آموزان می‌توانند این مهارت‌ها را به صورت عملی بیاموزند و در زندگی خود به کارگیرند. رویکرد اجتماعی-هیجانی با توجه به مؤلفه‌های موجود در متن برنامه و تأثیر مستقیم آن بر تفکر مثبت از سمتی و رشد مؤلفه‌ها و شایستگی‌های اجتماعی باعث تأثیر در قضاوت اخلاقی می‌شود و تا حال پژوهشی در ادبیات و پیشینه‌ی ایران زمین، به تأثیر این رویکرد بر دو متغیر رشد مهارت‌های مثبت و قضاوت اخلاقی وجود ندارد، بنابراین این پژوهش در صدد است که به سؤال اصلی پاسخ دهد که آیا برنامه اجتماعی-هیجانی (طرح یاریگران زندگی منطبق بر کتاب پیشگیری اولیه از اعتیاد و رفتارهای پرخطر- دوره ابتدایی) بر قضاوت‌های اخلاقی (بعدهای آن) و مهارت‌های مثبت‌اندیشی دانش‌آموزان پسر پایه ششم ابتدایی تأثیر دارد؟

۲. روش

پژوهش حاضر از نوع نیمه‌آزمایشی پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه کنترل است. جامعه آماری پژوهش حاضر کلیه دانش‌آموزان پسر پایه ششم مدارس ابتدایی دولتی شهر خوی که در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ در این مدارس مشغول به تحصیل بودند که ۶۰ دانش‌آموز با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای، انتخاب و در تحقیق شرکت نمودند و دو مدرسه به صورت تصادفی انتخاب شد. دانش‌آموزان یک مدرسه به صورت تصادفی برای گروه کنترل و مدرسه دیگر گروه آزمایش، انتخاب شدند. از گروه‌ها، پیش‌آزمون اخذ شد و بعد از ارائه محتوا در دوره ۱۰ جلسه‌ای ۴۵ دقیقه‌ای توانمندسازی برنامه آموزش یادگیری اجتماعی-هیجانی (طرح یاریگران زندگی) در بستر

شبکه آموزش دانش آموزی (شاد) برای گروه آزمایش، از گروه‌ها دوباره پس‌آزمون اخذ شد و بعد از جمع‌آوری اطلاعات داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS27 و با استفاده از روش تحلیل کواریانس داده‌ها تحلیل شد.

بسته‌ی حاضر درس‌های کتاب پیشگیری اولیه از اعتیاد و رفتاری‌های پرخطر مقطع ابتدایی به شماره رسمی ۵۳/۸ (۱۳۹۵) هست که زیر نظر سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی و دفتر تألیف کتب درسی چاپ شده است. این کتاب شامل دو بخش کلیات و نمونه درس‌هاست. در قسمت کلیات برای آگاهی معلمان از اهداف، رویکردها، اهداف و ضرورت پیشگیری هست. قسمت دوم کتاب شامل نمونه درس‌هایی برای آموزش پیشگیری است و معلم را عملاً در رسیدن به اهداف فوق یاری می‌کند. روایی صوری و محتوایی نیز توسط اساتید دانشگاه تأیید شده است.

جدول ۱. برنامه آموزشی یادگیری اجتماعی-هیجانی (طرح یاریگران زندگی)

شماره و عنوان جلسه	هدف جلسه	روش اجرا	تکالیف
۱. برقراری ارتباط اولیه و بیان اهداف برنامه	-انجام پیش‌آزمون -آشنایی با اعضای گروه -بیان اهداف		
۲. منحصربه‌فرد بودن	-آشنایی با این موضوع که هر یک از انسان‌ها منحصربه‌فردند. -آشنایی با این موضوع که همه انسان‌ها ارزشمندند. -تقویت اعتمادبه‌نفس در دانش‌آموزان	۱- توضیح جعبه اسرارآمیز ۲- شنیدن و تشویق جواب‌های دانش‌آموزان ۳- دیدن عکس داخل جعبه توسط تک‌تک دانش‌آموزان ۴- پرسش از شخص بالارزش داخل جعبه ۵- توضیح ارزشمندی هر انسان ۶- شنیدن احساس دوباره‌ی دانش‌آموزان	- پاسخ به پرسش‌های مربوط به جعبه اسرارآمیز - دیدن داخل جعبه - بیان احساسات خود
۳. یک اثر استثنایی	-آشنایی با این موضوع که همه انسان‌ها ارزشمندند. -تقویت اعتمادبه‌نفس در دانش‌آموزان	۱- ثبت اثرانگشت تک‌تک دانش‌آموزان ۲- مقایسه اثرانگشت‌ها با یکدیگر ۳- پرسش از مشاهده‌ی دانش‌آموزان و ثبت آن‌ها	-انجام فعالیت و مشارکت فعال -چه احساسی در این باره دارید؟ -چگونه باید از خود مراقبت کنید؟
۴. دوست شدن	-آشنایی با راه‌های ایجاد	۱- ارائه مقدمه در مورد دیوار	-کشیدن نقاشی

تأثیر برنامه یادگیری اجتماعی - هیجانی ... (محمد باردل و شهروز نعمتی) ۷۳

شماره و عنوان جلسه	هدف جلسه	روش اجرا	تکالیف
	ارتباط خوب با دیگران	۲- توضیح دیوار دوستی و شرایط آن ۳- نقاشی هر یک از دانش آموزان برای دیوار دوستی ۴- بحث در مورد محتوا	- توضیح آجر دوستی برای دوستان - درست کردن دیوار دوستی توسط آجرهای ساخته شده - شرکت در بحث
۵. دوست شدن و نگاه داشتن دوستی ها	- آشنایی با رفتارهایی که به دوست شدن و حفظ دوستی کمک می کند. - آشنایی با رفتارهایی که مانع دوست شدن و حفظ دوستان خود می شود. - آشنایی با راه های کنار آمدن با بچه هایی که رفتارهای منفی دارند.	۱- بیان طرح موضوع ها برای بحث ۲- توضیح دوست شدن و حفظ دوستی ها ۳- انجام بازی ۴- انجام فعالیت های بازی ۵- پیگیری فعالیت	- شرکت در بحث و پاسخ به پرسش ها - شرکت در بازی - پیگیری فعالیت در هفته آتی
۶. با هم نقاشی کنیم	- تقویت مهارت تصمیم گیری - تقویت مهارت کار گروه	۱- گروه بندی دانش آموزان ۲- کشیدن نقاشی توسط دانش آموزان به صورت تکی و پیوسته ۳- سهم بودن تک تک در تکمیل نقاشی ۴- برپایی نمایشگاه کلاسی ۵- بحث در مورد مشکلات پیش رو نقاشی گروهی و ارائه پیشنهاد	- کشیدن نقاشی - ارائه پیشنهادها و شرکت در بحث پیگیری
۷. قصه ما	تقویت مهارت حل مسئله تقویت خلاقیت پرورش فنی مهارت های اجتماعی	۱- گروه بندی دانش آموزان ۲- ارائه برگه قصه و بیان ادامه ی قصه ۳- بیان قصه توسط اعضا	- شرکت در گروه ها - بیان قصه
۸. حرکت مارپیچ	- آشنایی با خطر تقلید کورکورانه - تقویت مهارت های تفکر انتقادی (پیش بینی، تجزیه و تحلیل) تقویت مهارت کار گروهی (همکاری)	۱- گروه بندی دانش آموزان ۲- چشم بستن دانش آموز ۳- حرکت در مسیر مارپیچ ۴- تعویض افراد با یکدیگر ۵- شرکت در بحث و بیان حس خود از طریق چشم بسته حرکت کردن	- شرکت در گروه ها - انجام فعالیت - شرکت در بحث
۹. قهرمان من	ارتقا مهارت های تفکر انتقادی	۱- بیان افراد مورد علاقه و صفاتی مورد پسند آنان ۲- پرسش از سایر افراد در	

شماره و عنوان جلسه	هدف جلسه	روش اجرا	تکالیف
		مورد افراد ارزشمند ۳- گروه‌بندی ۴- بیان صفات مشترک و برترین صفات ارزشمند ۵- شرکت در بحث پرسش سؤالات محتوایی	
۱۰. جمع‌بندی و ارزیابی	جمع‌آوری داده‌های مربوط به ارزیابی اثربخشی برنامه	بحث گروهی پرسش و پاسخ انجام پس‌آزمون	

آزمون‌های شناختی استفاده شده در این پژوهش عبارت است از:

پرسشنامه قضاوت اخلاقی گانداسینها و وارما (۱۹۹۸): پرسشنامه حاضر از ۴۳ سؤال چهارگزینه‌ای تشکیل شده است. پایایی آزمون ۵۰ سؤالی قضاوت اخلاقی گانداسینها و وارما بر اساس رابطه‌ی اسپیرمن براون ۰/۹۲ به دست آمده است. پایایی ابزار از طریق بازآزمایی ۰/۸۵ گزارش شده است. در تحقیق حاضر، برای نیل به روایی محتوایی، ابزار با اهداف و فرضیه‌ها در اختیار افراد متخصص ارائه شد تا درباره محتوای سؤالات مورد قضاوت و داوری قرار گرفتند. سؤالات مورد توافق در پرسشنامه قرار گرفتند و گویه‌های (۲، ۴، ۷، ۱۰، ۱۱، ۲۰، ۳۵)، حذف شد و فرم ۴۳ سؤالی آن بر گردآوری اطلاعات اجرا گردید.

پرسشنامه مثبت‌اندیشی اینگرام و ویسنیکی (۱۹۸۸): پرسشنامه استاندارد ۵ گزینه‌ای اینگرام و ویسنیکی (۱۹۸۸) با طیف لیکرت از شماره ۱ تا ۵ که به ترتیب عبارت‌اند از (همیشه=۵، اغلب اوقات=۴، گاهی=۳، به ندرت=۲ و هرگز=۱) تشکیل شده است. حداقل نمره هر آزمودنی برابر با ۳۰ و حداکثر نمره نیز برابر با ۱۵۰ است. متوسط نمره یک آزمودنی نیز برابر با ۹۰ است. هرچقدر مجموع نمرات یک آزمودنی از ۹۰ بیشتر باشد و به ۱۵۰ نزدیک‌تر شود، آن آزمودنی از مثبت‌اندیشی بالاتری برخوردار است. باتوجه به پژوهش اینگرام، ویسنیکی، بولتن و دیگران (۲۰۱۸) این ابزار مقیاسی برای بررسی تفکر مثبت مناسب است و از روایی و پایایی لازم نیز برخوردار است. در ایران نیز پایایی آزمون مهارت‌های مثبت‌اندیشی بر اساس آلفای کرونباخ ۰/۹۴ و بر اساس روش دونیمه‌کردن ۰/۹۵ تعیین گردیده است (قویدل و همکاران، ۱۳۹۱). همچنین پایایی پرسشنامه

تأثیر برنامه یادگیری اجتماعی - هیجانی ... (محمد باردل و شهرز نعمتی) ۷۵

مثبت‌اندیشی در مطالعه‌ای دیگر با استفاده آلفای کرونباخ ۰/۸۹ محاسبه شده است (هاشمی، ۱۳۸۸). میزان آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه در این پژوهش ۰/۸۵ به دست آمد.

۳. یافته‌ها

آمار توصیفی شرکت‌کنندگان به شرح زیر است.

جدول ۱. تعداد، میانگین، انحراف استاندارد، دامنه سنی آزمودنی‌های گروه آزمایش و کنترل

گروه	N	سن	
		SD	M
گروه آزمایش	۳۰	۱/۴۳	۱۱/۹۳
گروه کنترل	۳۰	۱/۲۴	۱۱/۶۰

جدول ۱ شاخص‌های توصیفی نمرات میانگین و انحراف استاندارد را به تفکیک گروه‌های آزمایش و کنترل نشان می‌دهد.

جدول ۲. شاخص‌های توصیفی میزان قضاوت اخلاقی و مثبت‌اندیشی در گروه‌های آزمایش و کنترل

متغیرها		پیش‌آزمون		پس‌آزمون	
		SD	M	SD	M
قضاوت اخلاقی	آزمایش	۶۵/۸۰	۱۰/۰۹	۶۹/۷۳	۸/۷۶
	کنترل	۶۴/۶۶	۶/۵۲	۶۴/۳۳	۶/۰۵
مثبت‌اندیشی	آزمایش	۱۵/۲۶	۳/۱۷	۱۹/۳۳	۳/۰۳
	کنترل	۱۵/۸۰	۲/۴۲	۱۵/۵۳	۲/۳۸

مندرجات جدول ۲ نشان می‌دهد که میانگین نمرات قضاوت اخلاقی و مثبت‌اندیشی در گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل در پس‌آزمون بالاتر از پیش‌آزمون است. از آنجایی که پیش‌فرض‌های تحلیل کوواریانس تک‌متغیره (نرمال بودن توزیع متغیر وابسته، همگنی واریانس خطای متغیر وابسته، همگنی اثرات تعاملی، همگنی شیب‌های رگرسیون) محقق شده است؛ لذا تحلیل داده‌های مربوط به سؤال پژوهشی به شرح جدول ۳ است.

جدول ۳. خلاصه تحلیل کوواریانس تک متغیره اثرات برنامه یادگیری اجتماعی-هیجانی بر قضاوت اخلاقی و مثبت‌اندیشی با کنترل پیش‌آزمون

منبع تغییر	متغیر وابسته	SS	df	MS	F	Sig	2η	توان آزمون
روش	قضاوت اخلاقی	۲۷۹/۰۸	۱	۲۷۹/۰۸	۷/۹	۰/۰۰۷	۰/۹۱	۱
	مثبت‌اندیشی	۹۰/۵۷	۱	۹۰/۵۷	۸۳/۱۲	۰/۰۰۰۱	۰/۹۲	۱
خطا	قضاوت اخلاقی	۲۰۱۱/۶۹	۵۷	۳۵/۲۹				
	مثبت‌اندیشی	۳۴/۱۲	۵۷	۱/۲۶				

$$P \leq 0.05$$

مندرجات جدول ۳ نشان می‌دهد با کنترل پیش‌آزمون روش آموزشی اثر متفاوت و معنی‌دار بر بهبود قضاوت اخلاقی و مثبت‌اندیشی دارند؛ چراکه مقدار F محاسبه‌شده به ترتیب برابر با ۷/۹ و ۸۳/۱۲ در سطح $\alpha \leq 0.05$ معنی‌دار است و باتوجه به ضریب اتا ۰/۹۱ و ۰/۹۲ می‌توان ادعا نمود که روش آموزشی توانسته است ۹۱ درصد از واریانس قضاوت اخلاقی و ۹۲ درصد از واریانس تاب‌آوری را در پژوهش حاضر با توان کامل ۱ تبیین نماید. بنابراین پاسخ اصلی پژوهش مثبت است.

جدول ۴. خلاصه تحلیل کوواریانس تک متغیره اثرات برنامه یادگیری اجتماعی-هیجانی بر ابعاد قضاوت اخلاقی با کنترل پیش‌آزمون

منبع تغییر	ابعاد قضاوت اخلاقی	SS	df	MS	F	Sig
روش	تشخیص	۱۲/۳۷	۱	۱۲/۳۷	۵/۱۶	۰/۰۲۷
	جملات ناتمام	۲/۵	۱	۲/۵	۰/۷۹	۰/۳۸
	مقایسه	۹/۵	۱	۹/۵	۴/۵۷	۰/۰۳۷
	بهترین پاسخ	۱۵/۵۳	۱	۱۵/۵۳	۶/۱۲	۰/۰۱۶
	استدلال اخلاقی	۸/۶	۱	۸/۶	۴/۷۷	۰/۰۳۳
	ارزش اخلاقی	۱/۰۰۷	۱	۱/۰۰۷	۰/۳۱۷	۰/۵۸
خطا	تشخیص	۱۳۶/۶	۵۷	۲/۳۹		
	جملات ناتمام	۱۸۱/۷	۵۷	۳/۱۸		
	مقایسه	۱۱۸/۴۵	۵۷	۲/۰۷		
	بهترین پاسخ	۱۴۶/۶۴	۵۷	۲/۵۳		

تأثیر برنامه یادگیری اجتماعی-هیجانی ... (محمد باردل و شهرز نعمتی) ۷۷

منبع تغییر	ابعاد قضاوت اخلاقی	SS	df	MS	F	Sig
	استدلال اخلاقی	۱۰۲/۹۳	۵۷	۱/۸		
	ارزش اخلاقی	۱۸۰/۵۸	۵۷	۳/۱۷		

اطلاعات مندرج در جدول نشان می‌دهد که F محاسبه‌شده برای بعد تشخیص ۵/۱۶ است که در سطح ($\alpha < 0/05$)، معنی‌دار است و برنامه یادگیری اجتماعی-هیجانی بر قضاوت اخلاقی در مؤلفه تشخیص تأثیر مثبت معنی‌دار دارد. همچنین F محاسبه‌شده برای بعد جملات ناتمام ۰/۷۸۷ است و معنی‌دار نیست و برنامه یادگیری اجتماعی-هیجانی بر قضاوت اخلاقی در مؤلفه جملات تأثیر معناداری ندارد. علاوه‌بر آن F محاسبه‌شده بعد مقایسه ۴/۵۷ است که از لحاظ آماری معنی‌دار است پس می‌توان گفت برنامه یادگیری اجتماعی-هیجانی بر قضاوت اخلاقی در مؤلفه مقایسه تأثیر مثبت معنی‌دار دارد.

همچنین F محاسبه‌شده برای مؤلفه بهترین پاسخ اخلاقی ۶/۱۳ است که معنی‌دار است و برنامه یادگیری اجتماعی-هیجانی بر قضاوت اخلاقی در بعد بهترین پاسخ اخلاقی تأثیر دارد. همچنین F محاسبه‌شده برای بعد استدلال اخلاقی ۴/۷۷ است از لحاظ آماری معنی‌دار است و برنامه یادگیری اجتماعی-هیجانی بر قضاوت اخلاقی در مؤلفه استدلال اخلاقی تأثیر دارد. علاوه بر آن F محاسبه‌شده برای بعد ارزش اخلاقی ۰/۳۱۷ است که از لحاظ آماری معنی‌دار نیست و برنامه یادگیری اجتماعی-هیجانی بر قضاوت اخلاقی در مؤلفه ارزش اخلاقی تأثیر معناداری ندارد.

۴. بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش به بررسی تأثیر برنامه یادگیری اجتماعی-هیجانی (طرح یاریگران زندگی) بر قضاوت اخلاقی و مهارت‌های مثبت‌اندیشی دانش‌آموزان پسر پایه ششم دبستان مدارس دولتی شهر خوی پرداخته شد و در نهایت نتایج حاصل از آزمون آماری تحلیل کوواریانس نشان داد که برنامه یادگیری اجتماعی-هیجانی (طرح یاریگران زندگی) بر قضاوت اخلاقی دانش‌آموزان پسر پایه ششم دبستان شهر خوی، تأثیر معناداری دارد. یافته‌های تحقیق حاضر در مورد این فرضیه با پژوهش (Merrell et al., 2018)، جلیلیان و همکاران، ۱۳۹۵؛ نعمتی و باردل، ۱۳۹۹؛ شهبازادگان و همکاران، ۱۳۹۵، احدی و جمهری، ۱۳۸۶؛ Margoni & Surian, 2024، صیادی و همکاران، ۱۳۹۴، باقری چاروک و همکاران، ۱۳۹۸، Kupfer et al., 2023،

خسرو تاش و همکاران، ۱۳۹۶) همسو و همخوان است. که آموزش فلسفه بر افزایش قضاوت اخلاقی فراگیران تأثیر دارد و برنامه آموزش فلسفه به کودکان هم بر معیارهای آموزشی و رشد اخلاقی تأثیر دارد و هم باعث بهبود مهارت‌های تفکر و پیشرفت تحصیلی می‌شود و قضاوت اخلاقی کودکان به وسیله ی آموزش امور اخلاقی، پیشرفت قابل ملاحظه‌ای دارد. همچنین آموزش اجتماعی باعث تحول اجتماعی، عاطفی و اخلاقی دانش‌آموزان می‌شود.

در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت این برنامه‌ها با تمرکز بر توسعه مهارت‌های اجتماعی و هیجانی، به دانش‌آموزان کمک می‌کنند تا درک بهتری از احساسات خود و دیگران پیدا کنند و به طور مؤثرتری با چالش‌های اجتماعی مواجه شوند. مهارت‌های توسعه‌یافته در این برنامه‌ها شامل خودآگاهی، مدیریت هیجانات، آگاهی اجتماعی، ارتباطات مؤثر و تصمیم‌گیری مسئولانه است که همگی در تقویت قضاوت اخلاقی نقش مهمی دارند (Meyers, 2019).

اجرای طرح یاریگران زندگی در مدارس شهر خوی موجب ایجاد محیطی حمایتی و مثبت برای دانش‌آموزان شده است. در این محیط، دانش‌آموزان احساس امنیت و ارزشمندی بیشتری می‌کنند و از طریق فعالیت‌ها و تمرین‌های گروهی، می‌توانند مهارت‌های اجتماعی و هیجانی خود را در عمل به کار گیرند. تعاملات مثبت با همسالان و معلمان، فضای مناسبی برای یادگیری و رشد اخلاقی فراهم می‌آورد و به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا ارزش‌های اخلاقی را در زندگی روزمره خود به کار گیرند (باقری چاروک و همکاران، ۱۳۹۸).

نتایج ارزیابی‌های مختلف نشان می‌دهد که دانش‌آموزان شرکت‌کننده در این برنامه، بهبود قابل توجهی در توانایی‌های خود برای اتخاذ تصمیم‌های اخلاقی و قضاوت‌های صحیح نشان داده‌اند. این پیشرفت‌ها می‌تواند به دلیل تقویت مهارت‌های ارتباطی، افزایش همدلی و درک بهتر از تأثیرات اعمال خود بر دیگران باشد. به‌طور کلی، طرح یاریگران زندگی با تقویت جنبه‌های مختلف رشد اجتماعی و هیجانی، به شکل‌گیری و تقویت قضاوت اخلاقی در دانش‌آموزان کمک کرده و تأثیر مثبتی بر رفتار و نگرش‌های آنان داشته است (Margoni & Surian, 2024).

همچنین بررسی تأثیر برنامه یادگیری اجتماعی-هیجانی بر ابعاد مختلف قضاوت اخلاقی دانش‌آموزان پسر پایه ششم دبستان مدارس دولتی شهر خوی با استفاده از آزمون

تحلیل کوواریانس نشان داد آموزش گروهی داستان بر ابعاد تشخیص، مقایسه، بهترین پاسخ اخلاقی و استدلال اخلاقی مؤثر است؛ اما این اثربخشی در ابعاد جملات ناتمام و تعریف ارزش اخلاقی مشاهده نشد. یافته‌های تحقیق حاضر در مورد این فرضیه با پژوهش (Margoni & Surian, 2024)؛ جلیلیان و همکاران، ۱۳۹۵؛ شهبازدگان و همکاران، ۱۳۹۵ و احدی و جمهری، ۱۳۸۶، صیادی و همکاران، ۱۳۹۴، باقری چاروک و همکاران، ۱۳۹۸، خسرو تاش و همکاران، ۱۳۹۶) همسو و همخوان است.

در تبیین این نتایج می‌توان به نظریات پیازه در زمینه رشد شناختی اشاره کرد که کودکان در مرحله عملیات عینی هستند، پس می‌توانند برخی از امور ذهنی را انجام دهند و در هنگام حل مسئله نیاز خیلی کمی به اطلاعات عینی دارد، اما قادر نیستند به صورت انتزاعی فکر کنند. پس مؤلفه جملات ناتمام در این ابزار عبارت است از مفاهیم انتزاعی (مانند گناه، فریب، حرص و طمع و...) است که قبول این مفاهیم برای کودکان سن ده سال با امکان‌پذیر نیست. تحقیقات اسماعیلی (۱۳۸۷) نشان داد که با افزایش سن کودکان، قضاوت اخلاقی نیز رشد قابل ملاحظه‌ای پیدا می‌کند و کودکان درک بهتری از مفاهیم اخلاقی به دست می‌آورند.

از سوی دیگر در تبیین عدم تأثیر آموزش گروهی داستان بر بعد تعریف ارزش اخلاقی، می‌توان دیدگاه کانت، دورکیم و دیویی را در نظر گرفت. کانت به درونی بودن قوانین اخلاقی معتقد است و بیان می‌کند که فرد زمانی قادر است مفاهیم اخلاقی را درک کند که آن را درونی کرده باشد و زمانی مفاهیم اخلاقی درونی می‌شود که فرد وارد مرحله خود پیرو شود کودکان در مرحله دگر پیرو، اعمالی را خوب تلقی می‌کنند که از سوی بزرگ‌ترهانشان به آنها، آن‌گونه معرفی شده است؛ بنابراین، تعریف کودکان از ارزش‌های اخلاقی با تعریف ارزش‌های والدین تفاوت دارد (Li et al., 2020). دورکیم بیان می‌کند که نمی‌توان گفت چه چیز فعالیت اخلاقی است و چه چیز نیست؛ چون، این موضوع به شرایط اجتماعی وابستگی است و قواعد اخلاقی در جوامع متفاوت است. دیویی معتقد است اخلاق نسبی است و در شرایط مختلف مفاهیم اخلاقی ثابت و یکسان نیستند؛ پس، باتوجه به اینکه آزمودنی‌ها از لحاظ شرایط اعتقادی دارای تفاوت هستند، لذا تعاریفشان از مفاهیم اخلاقی متفاوت است و این امر در تأیید فرض صفر مؤثر بوده است، همچنین می‌توان به عواملی از قبیل مسائل فرهنگی، تفاوت جامعه آماری و نمونه و تفاوت در ابزار آماری به کاررفته اشاره کرد (خسرو تاش و همکاران، ۱۳۹۶).

آموزش گروهی داستان در افزایش توانایی‌های تشخیص، مقایسه، ارائه بهترین پاسخ اخلاقی و استدلال اخلاقی دانش‌آموزان مؤثر است. این بخش‌ها از قضاوت اخلاقی معمولاً به فرآیندهای تحلیلی و درک مفاهیم پیچیده بستگی دارند که می‌توانند از طریق تعاملات گروهی و بحث‌های مبتنی بر داستان‌ها بهبود یابند. در این داستان‌ها، دانش‌آموزان با موقعیت‌های اخلاقی متفاوتی روبرو می‌شوند که نیازمند تجزیه و تحلیل و ارزیابی دقیق هستند.

با این حال، اثربخشی برنامه در ابعاد جملات ناتمام و تعریف ارزش اخلاقی مشاهده نشد. این ممکن است ناشی از چندین عامل باشد. اول اینکه، مهارت‌های لازم برای تکمیل جملات ناتمام و تعریف دقیق ارزش‌های اخلاقی ممکن است بیشتر به توانایی‌های فردی مانند قدرت استدلال زبانی و دانش مفهومی عمیق بستگی داشته باشند که ممکن است به واسطه فعالیت‌های گروهی به اندازه کافی تقویت نشوند. به علاوه، توسعه این مهارت‌ها ممکن است نیازمند رویکردهای آموزشی متفاوتی باشد که بیشتر بر روی تفکر انتقادی و تحلیل مستقل متمرکز باشد (Jang, 2023).

برای بهبود اثربخشی برنامه‌های یادگیری اجتماعی-هیجانی در تمامی ابعاد قضاوت اخلاقی، می‌توان پیشنهاد کرد که مداخلات آموزشی متنوع‌تری طراحی شود که در آن‌ها تأکید بیشتری بر تقویت مهارت‌های زبانی و تفکر انتقادی دانش‌آموزان باشد. همچنین می‌توان با تعمیق دانش مفهومی و اخلاقی دانش‌آموزان، زمینه‌ساز بهبود توانایی‌های آن‌ها در تعریف ارزش‌های اخلاقی و تکمیل جملات ناتمام شد. این امر نه تنها به بهبود عملکرد آن‌ها در این ابعاد کمک می‌کند؛ بلکه تفکر انتقادی و استقلال فکری آن‌ها را نیز تقویت می‌نماید (خسروتاش و همکاران، ۱۳۹۶).

باتوجه به نتایج به دست آمده پیشنهاد می‌شود مدارس، مهدکودک‌ها، مراکز بهزیستی در طی برنامه‌های فرهنگی خود از برنامه یادگیری اجتماعی-هیجانی به عنوان ابزار مهمی برای رشد قضاوت اخلاقی و بهبود مهارت‌های مثبت‌اندیشی دانش‌آموزان استفاده نمایند. باتوجه به اثرات مثبت و مهمی که برنامه یاریگران زندگی بر رشد اجتماعی، هیجانی و اخلاقی دارد، پیشنهاد می‌شود وزارت آموزش و پرورش هر چه سریع‌تر اقدام به برگزاری دوره‌های آموزشی و ضمن خدمت برنامه یادگیری اجتماعی-هیجانی برای معلمان مدارس مخصوصاً معلمان مقطع ابتدایی کند.

کتابنامه

- ابراهیمی، س. (۱۳۹۸). رویکردهای تربیتی به یادگیری اجتماعی-هیجانی در مدارس. رویش روانشناسی، ۸(۵)، ۶۷-۷۶.
- احدی، ح. و جمهری، ف. (۱۳۸۶). روانشناسی رشد نوجوانی، بزرگسالی (جوانی، میانسالی، پیری)، تهران: بنیاد.
- باقری چاروک، الف، توحیدی، م.، و تجربه کار، م. (۱۳۹۸). تأثیر خودتعیین‌گری، سازگاری تحصیلی، و مثبت‌اندیشی بر عملکرد تحصیلی با میانجیگری اهداف پیشرفت. پژوهشنامه روانشناسی مثبت، ۵(۲)، ۶۵-۸۴.
- بهزاد، م. (۱۴۰۱). ابعاد انسانی نوع آدمی. تهران: هدایت.
- پارسا، م. (۱۳۹۸). روانشناسی رشد کودک و نوجوان. تهران: بعثت.
- جلیلیان، س. عظیم پور، الف و جلیلیان، ف. (۱۳۹۵). اثربخشی برنامه آموزش فلسفه به کودکان بر پرورش توانایی حل مسئله و قضاوت اخلاقی در دانش‌آموزان. پژوهشهای تربیتی، ۳(۳۲)، ۸۰-۱۰۱.
- خسروتاش، م. ابوالمعالی الحسینی، خ.، هاشمیان، ک. (۱۳۹۶). مقایسه اثربخشی آموزش کارکردهای اجرایی و آموزش اجتماعی-هیجانی بر بهبود عملکرد توجه مداوم در دانش‌آموزان با اختلال ریاضی. روانشناسی افراد/استثنایی، ۷(۲۷)، ۷۹-۱۱۳.
- صیادی سربینی، م.، حجت خواه، م. و رشیدی، م. (۱۳۹۴). اثربخشی آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی بر بهزیستی روان‌شناختی و احساس تنهایی زنان سالمند. روانشناسی پیری، ۲(۱)، ۷۱-۶۱.
- گانداسینها، دور، و وارما، میرا. (۱۹۹۸). آزمون قضاوت اخلاقی (MJT). (مترجم ابوالفضل کرمی، ۱۳۸۵). تهران: روان تجهیز سینا.
- نعمتی، ش. و باردل، م. (۱۳۹۹). مداخلات به هنگام آموزش اجتماعی-هیجانی در کودکان دبستانی: مطالعه مروری نظاممند، نشریه تفکر و کودک، ۱۱(۱)، ۲۸۵-۳۰۸.

Bekhet, A. K. (2017). Positive thinking training intervention for caregivers of persons with autism. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 59, 42-69.

Bekhet, A. K., & Garnier-Villarreal, M. (2017). The Positive Thinking Skills Scale: A screening measure for early identification of depressive thoughts. *Applied Nursing Research*, 38, 5-8.

Bekhet, A. K., & Garnier-Villarreal, M. (2020). Depression, positive thinking, personal and social resourcefulness among caregivers of persons with autism spectrum disorders. *Archives of psychiatric nursing*.

Elliott, S. N., Davies, M. D., Frey, J. R., Gresham, F., & Cooper, G. (2020). Development and initial validation of a social emotional learning assessment for universal screening. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 55, 39-51.

- Jang, E. (2023). Validation of the Korean version of the Moral Judgment Scale: A process dissociation approach to moral dilemmas. *Heliyon*, 6(11), e05518.
- Jones, T. M., Fleming, C., & Williford, A. (2023). Racial equity in academic success: The role of school climate and social emotional learning. *Children and Youth Services Review*, 119, 105623.
- Kupfer, T. R., Inbar, Y., & Tybur, J. M. (2023). Reexamining the role of intent in moral judgements of purity violations. *Journal of Experimental Social Psychology*, 91, 104043.
- Li, J., Hao, J., & Shi, B. (2020). From moral judgments to prosocial behavior: multiple pathways in adolescents and different pathways in boys and girls. *Personality and Individual Differences*, 134, 149-154.
- Lim, N. (2019). Cultural differences in emotion: differences in emotional arousal level between the East and the West. *Integrative medicine research*, 5(2), 105-109.
- Matel-Anderson, D. M., & Bekhet, A. K. (2019). Psychometric properties of the positive thinking skills scale among college students. *Archives of psychiatric nursing*, 33(1), 65-69.
- Margoni, F., & Surian, L. (2023). Conceptual continuity in the development of intent-based moral judgment. *Journal of Experimental Child Psychology*, 194, 104812.
- Meyers, D. C., Domitrovich, C. E., Dissi, R., Trejo, J., & Greenberg, M. T. (2019). Supporting systemic social and emotional learning with a schoolwide implementation model. *Evaluation and Program Planning*, 73, 53-61.
- McCallops, K., Barnes, T. N., Berte, I., Fenniman, J., Jones, I., Navon, R., & Nelson, M. (2019). Incorporating culturally responsive pedagogy within social-emotional learning interventions in urban schools: An international systematic review. *International Journal of Educational Research*, 94, 11-28.
- Nickerson, A. B., Fredrick, S. S., Allen, K. P., & Jenkins, L. N. (2019). Social emotional learning (SEL) practices in schools: Effects on perceptions of bullying victimization. *Journal of school psychology*, 73, 74-88.
- Olson, J. G., McFerran, B., Morales, A. C., & Dahl, D. W. (2023). How income shapes moral judgments of prosocial behavior. *International Journal of Research in Marketing*.
- Orson, C. N., McGovern, G., & Larson, R. W. (2023). How challenges and peers contribute to social-emotional learning in outdoor adventure education programs. *Journal of Adolescence*, 81, 7-18.
- Yang, C., Chan, M. K., & Ma, T. L. (2023). School-wide social emotional learning (SEL) and bullying victimization: moderating role of school climate in elementary, middle, and high schools. *Journal of school psychology*, 82, 49-69.